

द ग्रेट इंडियन पळपुटे

श्री. लक्ष्मण चलमले

शारीरिक शिक्षण शिक्षक
रिलायन्स फौंडेशन स्कूल, पनवेल

याच महिन्यात जयपूर येथे झालेल्या खेलो इंडिया विद्यापीठ स्पर्धेवेळी नाडाचे सदस्य येणार आहेत ही बातमी समजताच सहभाग नोंदवण्यासाठी आलेले विविध राज्यांतील नामवंत खेळाडूंनी मैदानावरून पळ काढला कारण त्यांना भीती होती की नाडाच्या डोपिंग तपासणीमध्ये आपण ड्रग्स घेतल्याचं उघड झालं तर पुढचं आयुष्यभर आपल्याला खेळायला मिळणार नाही, म्हणून आठ लाईनच्या ट्रॅकवर एकटी धावपटू पळताना आपल्याला दिसली. त्यावरून लक्षात आलं की खेळाच्या बाबतीत आपला देश हा ग्रेट इंडियन पळपुटा देश होतो की काय याची भीती वाटायला लागली.

मुळात लहान वयातच मैदानापासून पळ काढणाऱ्यांची संख्या सुद्धा आपल्या देशात कमी नाही. आपल्याकडे अभ्यास आणि मार्क्स यांना मुलांच्या आरोग्यापेक्षा अधिक महत्त्व आहे. आपण १३व्या वर्षीच खेळ, मैदान सोडतो आणि पुन्हा कधी मागे वळूनही पाहत नाही? भारतामध्ये एक आकडेवारी सतत सांगितली जाते, १३ वर्षांनंतर जवळजवळ ८०% मुले खेळ खेळणे थांबवतात. बहुतेक संशोधक याचे कारण पालकांचा 'शैक्षणिक दबाव', परीक्षा, गुण आणि कोचिंग क्लासेस यांना मानतात. हे जरी खरं असलं तरीपण हे अर्धसत्य आहे.

खरा प्रश्न पालकांचा, समाजाचा खेळाकडे पाहण्याचा पारंपरिक दृष्टिकोन चुकीचा आहे. आपण भारतीय खेळ म्हणजे करिअर किंवा खेळ म्हणजे वेळेचा अपव्यय या दोन टोकांचाच विचार करत

आहोत. यामध्ये पालकांना आपल्या मुलाला पाहताच येत नाही. तो जर घरातून बूट घालून खेळायला गेला तर परत येताना मेडल किंवा ट्रॉफी घेऊनच आली पाहिजे ही टोकाची भूमिका आपल्या पालकांची असते. तो घरी येऊन बॅग टेकायच्या आत, पहिला प्रश्न विचारला जातो, मग तो कितीही थकलेला असला, गलितगात्र झालेला असला तरीही आई किंवा वडील त्याच्या तब्येतीबद्दल न विचारता “तू जिकलास का”? हा प्रश्न विचारतात आणि या प्रश्नाच्या भीतीने तो मैदानावर जायचंच बंद करतो.

या मैदानावरून पळ काढण्याच्या प्रक्रियेला सुरुवात होते पालकांच्या स्वप्नांनी. जेव्हा ६-७ वर्षांच्या मुलाने गल्लीत चेंडू मारला की लगेच पालकांना वाटतं, “आपला चिरंजीव म्हणजे भावी विराट कोहली!” हे जरी कौतुकापोटी, आनंदापोटी म्हटलं जात असलं तरी पण, हे वाक्य अनाहूतपणे मुलाच्या सुप्तभावनांमध्ये घर करून राहते, त्याच्या खांद्यावर पर्वत ठेवून जाते.

भारतात खेळ म्हणजे प्रसिद्धी, पदकं, करिअर, राष्ट्रीय अभिमान. खेळ म्हणजे व्यावसायिक खेळाडू होणे, इथे मधला पर्यायच नाही! आणि ज्या क्षणी हे स्वप्न अवघड वाटतं तेव्हा मुलं खेळ सोडतात. त्यांना खूप खेळायचं असतं, खेळण्यातून त्यांचे भावविश्व विकसित होत असते, त्यांची कारक कौशल्ये विकसित होत असतात, परंतु पालकांच्या अनावश्यक अपेक्षांचा भंग त्यांच्याकडून पाहिला जात नाही, म्हणून ते खेळापासून दूर जातात.

या ठिकाणी एखाद्या सुज्ञ पालकांनी आपल्या मुलांना असे म्हटले, “तुझा खेळ मागच्या वर्षीपेक्षा यावर्षी खूप सुधारला आहे, तुझी तब्येत खूप चांगली आहे, तू वर्षभर एकदाही आजारी पडला नाहीस, कारण तू दररोज खेळतो आहेस”. अशा रीतीने जर त्याचे कौतुक केले, त्याला खेळण्यासाठी प्रोत्साहन दिले तर तो भावी सुदृढ नागरिक, नियमांचे पालन करणारा सुज्ञ नागरिक बनेल. खेळाडू वृत्ती त्यांच्या अंगी असल्याने लोकांना न फसवणारा नागरिक अशा खेळाडू विद्यार्थ्यांपासूनच तयार होतो. हे कुठला पालक सांगतही नाही आणि शाळेत अशा रीतीने खेळ शिकवला जात नाही हे आपल्या भारतीयांचं दुर्दैव.

जेव्हा मुलांना जाणवतं की ते पुढचे सिंधू किंवा नीरज चोप्रा होणार नाहीत, तेव्हा ते स्वतःहून खेळ बाजूला ठेवतात. अपेक्षांच्या ओझ्याखाली ते हताशपणे म्हणतात “इसमे कुछ होने वाला नहीं है, मेरे बस की बात नहीं.” आणि फक्त १३-१४ वर्षांच्या वयातच मुलं मैदानापासून दूर जातात.

‘खेळ मला करिअर देणार नाही, मग खेळायचं तरी कशासाठी?’ इथेच सर्वात मोठी शोकांतिका घडते. त्याच्या मनावर कायम बिंबवलं जातं खेळ बालपणीचा टप्पा आहे.

मोठं झाल्यावर खेळ म्हणजे ‘वेळ वाया घालवणे’ असेच पाहिले जाते. आणि मग सुरू होतो निष्क्रिय नागरिकाचा प्रवास! खेळ त्याच्या बालपणातच दूर गेलेला असतो त्यामुळे हालचाल कमी होते आणि विविध लाईफस्टाईल आजार अंगी जोपासले जाऊ लागतात.

आम्हां भारतीयांना मधला मार्ग सापडतच नाही. मी खेळलो तर सचिन झालं पाहिजे नाहीतर मी खेळणारच नाही. आणि इथेच खेळ संस्कृती हरवू लागते. खेळ संस्कृती जोपासली जात नाही. मधला मार्ग कुठेच नाही आणि म्हणूनच खेळ राष्ट्र ही केवळ

वल्गना ठरते.

आपण खेळ आनंदासाठी, आरोग्यासाठी, मैत्रीसाठी, तणावमुक्तीसाठी खेळत नाही. आपण खेळतो ते निकालांसाठी, यशासाठी, निवडींसाठी, प्रमाणपत्रांसाठी

परिणाम?

जेव्हा निकाल मिळत नाहीत तेव्हा आपण खेळाकडे पाठ करून निघून जातो. जणू काही खेळानेच आपल्याला धोका दिला.

खेळ हा करिअर नसले तरी जीवनाचा पाया नक्की असतो. खेळ आपल्याला शिकवतो: शिस्त, संघभावना, अपयश स्वीकारणे, मानसिक तग धरणे, नेतृत्व, आत्मविश्वास. ही कौशल्ये कुठल्याही करिअरमध्ये उपयुक्त असतात.

मित्रांनो, खेळ हा ‘पोडियम फिनिश’ नसतो; खेळ ही एक जीवनशैली असते. जसे संगीत, नृत्य, अन्न, प्रवास, ज्यामुळे जीवन श्रीमंत होतं, तसं खेळ आपल्याला समृद्ध करतो.

लक्षात ठेवा, तुम्ही कोणताही खेळ खेळा त्यात तुम्ही जिंकलात की नाही हे महत्वाचे नसून तुम्ही त्या सामन्यात त्या खेळात किती उत्तम खेळलात हे महत्वाचे असते. हारल्यानंतरही तुम्ही सातत्याने खेळलात की नाही हे महत्वाचे असते. खरा विजय हा ट्रॉफीत नसतो, तर सातत्यात असतो.

खरा विजय, खरा आनंद तुमच्या रविवारच्या फुटबॉल सामन्यात, दोन मित्रांसोबतच्या बॅडमिंटन गेममध्ये, सकाळच्या जॉर्गिंगमध्ये, पावसाळ्यात काढलेल्या गड-किल्ल्यांच्या ट्रेकिंगमध्ये, तुमच्या शहरातल्या मॅरेथॉनमध्ये भाग घेण्यात आहे.

जेजुरीच्या पायऱ्या चढण्यात, रायगड, सिंहगड, कर्नाळा पायी चढण्यात आनंद आहे, विजय आहे.

पार्कमधल्या २० मिनिटांच्या कॅच-कॅचमध्येसुध्दा विजय आहे. ही सर्व 'लहान' कृतीच आयुष्य मोठं करतात.

म्हणून पालकांनो, आपल्या मुलांना पळपुटा बनवू नका. खेळू द्या मैदानावर. मनसोक्तपणे, शरीर थकेपर्यंत आपल्या मित्रांसोबत त्याचं खेळणं हेच त्यांचे जिकणे असते. ज्या पालकांनी मुलांना खेळण्यापासून थांबवलं ती मुलं आपल्या पालकांकडे आदराने पाहत नाहीत. उलट ज्या पालकांनी लहान वयात आपल्या मुलांना बिनधास्त

खेळू दिलेले आहे, ती मुले आपल्या आई-बाबांचा अत्यंत आदर बाळगतात कारण त्यांना समजलेलं असतं की बालपणच खेळण्यासाठी असते आणि ते आपल्या आई-बाबांनी आपल्याला करू दिलं आहे.

भारताला आणि आपल्या पुढच्या पिढीला विराट, सचिन, धोनी नाही मिळाले तरी चालतील पण खेळणारे नागरिक (Active Citizens) जे आयुष्यभर हालचाल, तंदुरुस्ती आणि खेळ जपतील. कारण म्हातारपणापर्यंत खेळणेच सर्वात मोठा विजय आहे.

